

הערות על המחקר הסוציודמוגרפי של "קהילות ישראל במזרח"

סרג'ו דלה־פרגולה

שאלות מתודולוגיות ואמפיריות

הניסיון ללמוד את הפרופיל הסוציודמוגרפי של "קהילות ישראל במזרח" (לחלופין: "ספרדים" ו"עדות המזרח") משתלב בגישה מחקרית כללית הנפוצה במדעי החברה, של ניתוח השוואתי של תת־אוכלוסיות המתאפיינות בגורמי רקע חברתיים ותרבותיים שונים. המושג הכללי של חקר האתניות, או של תת־האתניות (במקרה של חלוקת משנה בתוך קבוצת אתנית עיקרית), חל במיוחד על המקרים של הבדלים בין הקבוצות הנחקרות על רקע גיאוגרפי־אזורי, בין אם בעברן הקרוב בין אם בעברן הרחוק.

במסגרת כללית זו, דומה כי המחקר של "קהילות ישראל במזרח" נסוב סביב שש שאלות מרכזיות:

- 1 – כיצד נגדיר את אוכלוסיית (או את אוכלוסיות) היעד של תחום מחקרנו, המכונות קהילות יהודיות "במזרח"?
- 2 – כיצד נעריך את גודלן של קהילות אלה, פיזורן הגיאוגרפי, תכונותיהן, ומגמותיהן הסוציודמוגרפיות, וכיצד אלו השתנו לאורך הזמן?
- 3 – האם קיים ייחוד בתכונות ובמגמות הסוציודמוגרפיות בקרב מרכיב זה, או מרכיבים אלה, של היהודים בעולם בהשוואה לקהילות יהודיות אחרות, וכן בהשוואה לאוכלוסיות הלא־יהודיות הסובבות?
- 4 – כיצד נעריך את תפקידם של השינויים בקרב מהגרים ועולים מ"מדינות המזרח" וצאצאיהם בישראל ובארצות אחרות הקולטות הגירה, לעומת התפתחויות של בני אותן קהילות בארצות מוצאם? דהיינו, מה השפיע באופן מובהק יותר: האם התכונות שנרכשו בארצות המוצא או ההקשר המקומי בארצות הקליטה, או אף תהליכים של ברירה סלקטיבית שנוצרו תוך תהליך ההגירה עצמו?
- 5 – מהם הגורמים הסביבתיים, הקהילתיים והאישיים, המסבירים הבדלים הנובעים מבדיקה השוואתית כזו, ומהם השלכותיהם מבחינה אנליטית רחבה יותר?

* אני מודה למר מיכאל גלצר על תרגום המאמר מאנגלית.

6 – מה חשיבותה של הערכה כזו, לפי חמש השאלות שנמנו לעיל, לגבי הבחינה הסוציולוגית-היסטורית ארוכת הטווח של המשכיות או שינוי בזהות עדתית "מזרחית"? ובאופן ספציפי יותר: באילו תנאים ועד מתי נחשב "יהודי מזרחי" ככזה? להלן אסקור בקצרה כמה מן הבעיות הטמונות במיון ובהגדרה של קהילות יהודיות "מזרחיות", ואספק ניסיון ראשוני להערכת גודלה ופיזורן של אוכלוסיית יהודי "המזרח" בעולם. לניתוחים מעמיקים ומפורטים יותר, הקורא מופנה לרשימה הביבליוגרפית המצורפת, לרבות מאמרו של שמלץ (תשנ"ג).

בעיות של הגדרה

הניסיון להגדיר מתוך כלל יהודי העולם תת-אוכלוסייה של קהילות יהודיות "מזרחיות", או קהילות ישראל "במזרח", בעייתי למדי בשל מיגוון סיבות. קושי בסיסי שהמגדיר עשוי להתקשות בו הוא שהגדרות מתייחסות לקיבוץ אנושי מסוים מנקודת מבט אובייקטיבית, המבוססת על קני מידה מוגדרים בבהירות ושניתן לקבוע אותם או לחזור עליהם בצורה חד-משמעית, או מנקודת מבט סובייקטיבית, הנקבעת למעשה על ידי בני הקבוצה עצמם או על ידי גורמים שאינם חלק ממנה. ההגדרה של תת-אוכלוסייה יהודית "מזרחית" אמורה להתייחס בעיקר לקני מידה גיאוגרפיים ועל כן, לכאורה, קל להגדירה באמצעות קני מידה אובייקטיביים. אולם הלכה למעשה, הן בספרות המדעית והן בדיון הציבורי, אין המושג המקובל של קהילות יהודיות "במזרח" משקף תפיסה גיאוגרפית ברורה או קנה מידה רציונלי ומוגדר אחר. בימינו, המשמעות של זהות קיבוצית "מזרחית" קשורה, ללא ספק, להקשרים עדינים יותר של ניסיון ושל זיכרון אישי, בין-אישי או קיבוצי, של הכללה ושל אי-הכללה, ונוטה למידה משמעותית ואף גוברת והולכת של סובייקטיביות.

קנה מידה בסיסי להגדרה היה יכול להסתמך על התבוננות במפה הגיאוגרפית וקביעת גבולות "מזרח-מערב" בהתאם, דוגמת הקו הוירטואלי טרייסט-סנט פטרסבורג, הידוע מהמחקר ההיסטורי-סוציולוגי על התבררה האירופית. ברם, קהילות יהודיות ב"מערב" (כלומר, ה"מערב"), הממוקמות בקצה אזור הים התיכון ועד לחוף האוקיאנוס האטלנטי, נכללות בהגדרה הטיפוסית של קהילות יהודיות ב"מזרח". לעומת זאת, קהילות יהודיות במזרח אירופה ועד לחופי האוקיאנוס השקט נכללות בהגדרה המקובלת של קהילות ב"מערב". כך, למעשה, חלקים מה"מערב" הגיאוגרפי משויכים ל"מזרח" התרבותי, ולהפך. קנה מידה אחר יכול להתברר אולי מתוך ניסיון למצוא נקודת אבחנה במערך התכונות הסוציולוגיות של קהילות יהודיות בתפוצות בעבר. כאן יש כמובן להביא בחשבון את העיתוי והקצב של התפשטות מגמות המודרניזציה ברחבי העולם בעבר, וההשפעה שהיתה בוודאי לגורמים כלליים אלה על קהילות יהודיות שונות. מחקר בדמוגרפיה היסטורית מראה כי מגמות המודרניזציה השפיעו על העיתוי ועל הקצב של שינויים סוציולוגיים הרבה יותר מאשר על אופי השינויים עצמם. באופן מעשי, בכל מקרה,

אי־אפשר לקבוע נקודת אבחנה ברורה אתה בין קהילות "המזרח" ו"המערב" לאורך רצף ההתפתחויות והתכונות של קהילות יהודיות בכל ארץ בפני עצמה. לדוגמה, ניתוח דפוסי הנישואין בקרב יהודי התפוצות עד שנת 1961, תוך התמקדות בגיל החתנים והכלות, מגלה תהליך מואץ של מודרניזציה בכל מקום, אך ללא נקודת תורפה המבחינה בבירור בין ארצות ה"מזרח" וארצות ה"מערב" (ראו שמלץ, תשמ"ט). בהשוואה מעין זו מתגלים כל גוני הביניים במסגרת המגמה המשותפת של העלאת גיל הנישואים בכל המקומות. באופן דומה, מתוך המחקרים החדשים העוסקים בניתוח הגנום האנושי עולה עדות מסקרנת וחדשה על רציפות, בניגוד למידור, בין קהילות יהודיות ברחבי העולם. ממצאים שנמצאו לאחרונה על הגנטיקה של אוכלוסיות יהודיות ולא־יהודיות חושפים את העובדה – שהיתה בדרך כלל הנחת יסוד מקובלת בהיסטוריוגרפיה היהודית – שלרוב הקהילות היהודיות מוצא משותף קדום. מחקר על כרומוזומים המועברים באמצעות זכרים מאשר את המוצא המזרח תיכוני של רוב היהודים בימינו, שנתחזק על ידי התבדלות ארוכת דורות ומיעוט נישואי תערובת, וזאת חרף ניידות גיאוגרפית רבה של יהודים במהלך המאות. בנוגע למוצא האבות אפוא, אין הבדל מובהק בין קהילות "מזרחיות" ו"מערביות". יהודים הם יותר "מזרחיים" מאוכלוסיות אירופאיות לא־יהודיות, ויותר "מערביים" מאוכלוסיות צפון אפריקאיות לא־יהודיות.

בעיה נוספת ורבת משקל בנוגע לגבולות ההגדרות הנוכחיות של יהודי "המזרח" קשורה להשלכות ההגירה הבינ־לאומיות האינטנסיבית של המאה העשרים. כתוצאה מניידות בין־יבשתית רחבת היקף, במיוחד מאז סוף מלחמת העולם השנייה, השימור של זהות יהודית "מזרחית" אינו משקף יותר את מקום המגורים של קהילות יהודיות כי אם את פיזורן הגלובלי ברחבי העולם – דהיינו בישראל, בצרפת ובארצות מערביות רבות נוספות. בחלוף הזמן, ועם הולדת דורות חדשים המנותקים מבחינה גיאוגרפית מאזורי המוצא שלהם, זהות יהודית "מזרחית" הופכת ביתר שאת לעניין של תכונה נרכשת ופחות של קו אופי שיוכי. השאלה "מי הוא יהודי מזרחי?" נעשית יותר ויותר בלתי קבועה ובלתי ניתנת לתשובה ודאית.

לאור כל אלה נראה כי לא ניתן לפרש את ההגדרות המקובלות של "מזרחיות" על בסיס אופרטיבי אלא על בסיס סימבולי. קיים חשש אמיתי שמה שבא כאן לידי ביטוי הוא בעיקר אמירה עמוסת ערכים על הבדלים שהופכים לאישויון היירארכי. תהליך זה מלווה בשלושה היבטים משלימים:

1 – אין הקבלה בין המושג, בצורת רבים, "עדות המזרח" לביטוי "עדות המערב", ובמקום זאת מופיע בדרך כלל הביטוי "אשכנזים", שאמור לשקף קנה מידה אחיד ולכיד כביכול, שמולו נמדדות כל החלופות האחרות.

2 – לעתים קרובות מתקשר המושג "מזרחיים" לביטוי "ספרדים", אף על פי שתולדות יהודי "ספרד" ותולדות "יהודי ארצות המזרח" אינן חופפות בהכרח או אף משיקות. בסופו של דבר מיון זה כולל בקטגוריה אחת כל קהילה שאיננה "מערבית" (ולמעשה

איננה אשכנזית). במילים אחרות, אין ל"מזרחיות" הגדרה על פי קיום של תכונה חיובית מוגדרת, אלא בחסרונה של תכונה מסוימת: ה"מערביות".

3 – המושגים "מערב" ו"מערביות", במוצהר או במובלע, הם קירוב של סוג אידיאלי של מודרניות, קידמה ושכלתנות. הכוונה למערך של תכונות בעלות משמעויות חיוביות, שהיחיד היה רוצה להשיג ולייחס לעצמו, ובקשר של יהדות העולם והחברה בישראל, לקיבוץ בשלמותו. כנגד תכונות אידיאליות אלה, דפוסי ה"מזרח" ו"המזרחיות" מציעים חלופה – אולי אקספרסיבית וצבעונית יותר, אולם כנראה פחות מסודרת ויעילה; אולי טובה לאחרים, אך בוודאי פחות רצויה לעצמנו או לכולנו.

אין בכוונתי לטעון שהעמדה הייראכית של "מערב" ו"מזרח" היתה הנחה מכוונת ושליילית מלכתחילה בקורפוס המחקר המדעי המשמעותי שהושלם עד כה על קהילות יהודיות בעולם, אולם חשוב להסב את תשומת לב החוקרים לסכנות של שיפוט ערכי הטמונות בהגדרות שגרתיות ומקובלות כאלו.

בלא ספק, הגדרות נייטרליות יותר הן אלה שבשימוש הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ישראל, הממיינת את האוכלוסייה היהודית לפי יבשות מוצא כגון: אסיה, אפריקה, אירופה ואמריקה. מנקודת מבט היסטורית-תרבותית, הבחנה רלבנטית אחרת עשויה להיות בין קהילות יהודיות שנחשפו (בעבר או בהווה) להקשר תרבותי-חברתי נוצרי לעומת אלה שנחשפו להקשר מוסלמי. ראוי לציין, לבסוף, שאפילו המיון "צפון-דרום" (לעומת "מזרח-מערב"), הזוכה לשימוש רווח במחקרים על מודרניזציה וגלובליזציה, משקף בצורה מהימנה יותר את התכונות הגיאוגרפיות והתרבותיות הנגזרות מהטיפולוגיה הדיכוטומית של יהדות העולם.

ניסיון לכימות

אחרי שהצגנו בקצרה את המורכבות וחוסר הוודאות של הניסיון להגדיר את "קהילות ישראל במזרח", נתבונן בכל זאת בכמה נתונים השוואתיים על האוכלוסייה היהודית בעולם תוך התייחסות להיבטים האזוריים-העדתיים.

לוח מספר 1 מציג את השינויים בפיזור הגיאוגרפי של יהדות העולם לפי אזורים רחבים, משנת 1948 ועד לשנת 2000, תוך הדגשה מיוחדת של גודלן ותפרושתן של הקהילות היהודיות ב"מזרח". גורם השינוי העיקרי בגודלן ותפרושתן של הקהילות היה ההגירה ההמונית של יהודים מאסיה, מאפריקה ומהבלקנים (וכן ממזרח אירופה), והתיישבותם של מהגרים אלה בישראל, במערב אירופה ובצפון אמריקה. המעבר המתמשך של מסות גדולות של יהודים מאזור לאזור הביא עימו להתמקמות מחדש של יהדות העולם באזורים מפותחים יותר במישור הגלובלי. מתוך אומדן של 1.2 מיליון יהודים שחיו באסיה ובצפון אפריקה (להוציא ישראל) בשנת 1948, רק כשישים אלף נותרו שם בשנת 2000 – ירידה של למעלה מתשעים אחוז. מצד שני, עלייה לארץ ישראל מאסיה ומאפריקה של למעלה ממיליון יהודים, משנת 1948 עד שנת 2000, והריבוי הטבעי

שלהם באותן השנים, היו בין הגורמים העיקריים לגידולה המהיר של האוכלוסייה היהודית במדינת ישראל.

בהתחשב בהערות ובהשגות שלעיל בנוגע לקני המידה של ההגדרות, מנסה לוח מספר 2 לספק אומדן של הגודל והפיזור הגיאוגרפי של מספר היהודים ממוצא "ספרד" או "אסיה ואפריקה", בשנת 2000. האומדנים מאמצים קנה מידה רחב המשלב הערכות גולמיות של מדדים אובייקטיביים, כגון ארצות מוצא באסיה, אפריקה וארצות הבלקן, ביחד עם מדדים סובייקטיביים כגון זהות עצמית מוצהרת או חברות בארגונים קהילתיים בעלי זיקה למסורת תרבותית "ספרדית" או "מזרחית". בתוך מגבלות אלה, אנו מעריכים את האוכלוסייה הספרדית-המזרחית בעולם ב-3.4 מיליון נפש בערך, מתוך אוכלוסייה יהודית עולמית הנאמדת ב-13.2 מיליון נפש (או 26% מכלל היהודים). בישראל מונה האוכלוסייה ממוצא אסיה-אפריקה קצת פחות ממחצית האוכלוסייה היהודית; בתפוצות היא מונה כעשרה עד חמישה-עשר אחוז מכלל היהודים, בשינויים מאזור לאזור. מלבד השאריות הקטנות באזורים ההיסטוריים של מוצאם, חלקם של "ספרדים" ו"המזרחיים" בתפוצה הוא בעל משמעות רבה ביותר במערב אירופה ובמרכז אמריקה (כארבעים אחוז מכלל האוכלוסייה היהודית).

מתוך כלל היהודים "הספרדיים-המזרחיים" בעולם, כשני שלישים חיים כיום בישראל, וישנם עוד שני מרכזים בעלי משמעות בצפון אמריקה ובמערב אירופה. אחוז היהודים ה"ספרדים" וה"מזרחיים" החיים היום בספרד ו"במזרח" (פרט למדינת ישראל) מסתכם באחוז או שניים בלבד, והוא ממשיך לרדת.

ביבליוגרפיה נבחרת

סרג'ו דלה-פרגולה, "אלף שנים של דמוגרפיה יהודית", תהפוכות ותמורות – אלף שנים בחיי עם ישראל, בעריכת י"ל לזין, ירושלים 2002, עמ' 7-29.

סרג'ו דלה-פרגולה ועוזי רבהון, "היבטים סוציודמוגרפיים ודפוסי הזדהות של יהודים ספרדים ואשכנזים בארצות הברית בשנת 1990", חברה ותרבות – יהודי ספרד לאחר הגירוש, בעריכת מיכאל אביטבול ואחרים, ירושלים תשנ"ז, עמ' 105-135.

עוזיאל שמלק, "העלייה ההמונית מאסיה ומצפון-אפריקה – הבטים דמוגרפיים", פעמים 39 (תשמ"ט), עמ' 63-15.

—, "בעיות מושגיות במחקר של עדות ישראל", פעמים 56 (תשנ"ג), עמ' 125-139.

R. Bachi, *The Population of Israel*, Jerusalem 1977

S. DellaPergola et al., "Hierarchic Levels of Subethnicity: Near Eastern Jews in the U.S., France and Mexico", *Sociological Papers* 5, 2 (1996), pp. 1-42

—, "The Global Context of Migration to Israel", *Immigration to Israel: Sociological Perspectives*, eds. E. Leshem and J. Shuval, New Brunswick, Transaction, Studies of Israeli Society, 8, 1998, pp. 51-92

—, "World Jewish Population, 2001", *American Jewish Year Book* 101 (2001), pp. 532-569

— et al., "Prospecting the Jewish Future: Population Projections 2000-2080", *American Jewish Year Book* 100 (2000), pp. 103-146

U.O. Schmeltz et al., *Ethnic Differences Among Israeli Jews: A New Look*, Jerusalem 1991

לוח 1. אוכלוסיית יהודיית לפי אזורים עיקריים: מספרים מוחלטים, אחוזים ואחוז השינוי, 1948-2000

אזור	מספרים (באלפים) ^א		אחוזים		אחוז השינוי	
	1948	1970	1948	1970	1948	1970
סרדהבל בעולם	11,185	12,633	13,192	100.0	100.0	100.0
ישראל	650	2,582	4,882	5.8	20.4	37.0
אסיה-אפריקה	1,325	693	141	11.8	1.1	-4.8
ברז'ל לשעבר באסיה	350	394	30	3.1	0.2	+1.3
אסיה, אחר	275	104	21	2.5	0.2	-6.2
צפון אפריקה	595	71	8	5.3	0.1	-8.8
דרום אפריקה	105	124	82	0.9	0.6	+1.8
אירופה-אמריקה-אוקיאניה	9,210	9,358	8,169	82.3	70.9	+2
מערב אירופה	1,035	1,119	1,047	9.3	7.9	+8
מזרח אירופה ובלקן	665	212	98	5.9	0.7	-6.8
ברז'ל לשעבר באירופה	1,850	1,757	438	16.5	3.3	+5
צפון אמריקה	5,100	5,686	6,062	45.6	46.0	+1.1
אמריקה לטינית	520	514	422	4.6	3.2	-1
אוקיאניה	40	70	102	0.4	0.5	+7.5
ישראל	651	2,97	4,89	5.8	20.4	37.0
אסיה-אפריקה	1,325	693	141	11.8	1.1	-4.8
ברז'ל לשעבר באסיה	350	394	30	3.1	0.2	+1.3
אסיה, אחר	275	104	21	2.5	0.2	-6.2
צפון אפריקה	595	71	8	5.3	0.1	-8.8
דרום אפריקה	105	124	82	0.9	0.6	+1.8
אירופה-אמריקה-אוקיאניה	9,210	9,358	8,169	82.3	70.9	+2
מערב אירופה	1,035	1,119	1,047	9.3	7.9	+8
מזרח אירופה ובלקן	665	212	98	5.9	0.7	-6.8
ברז'ל לשעבר באירופה	1,850	1,757	438	16.5	3.3	+5
צפון אמריקה	5,100	5,686	6,062	45.6	46.0	+1.1
אמריקה לטינית	520	514	422	4.6	3.2	-1
אוקיאניה	40	70	102	0.4	0.5	+7.5

א. אומדנים מתוקנים על פי ערכונים תקופתיים של נתוני האוכלוסייה היהודית העולמית. הפרשים קטנים מתוצאה מעגול המספרים.

ב. 1.5 במאי.

ג. 31 בדצמבר.

ד. 1 בינואר.

ה. חלקים אסיאתיים של טורקיה כלולים באירופה.

ו. כולל אויפייה.

ז. דרום אפריקה, זימבבואה, וארצות אחרות דרומית למדבר סהרה.

ח. כולל חלקים אסיאתיים של הפדרציה הרוסית.

ט. איראן וקנדה.

י. אוסטרליה וניו זילנד.

לוח 2. כלל האוכלוסייה היהודית ויהודים ממוצא ספרדי ואסיאני-אפריקאי, 2000 – אומדנים גולמיים

אזור	כלל האוכלוסייה היהודית	מוצא ספרדי ואסיאני-אפריקאי ^א	אחוז מכלל היהודים באזור	התפלגות מוצא ספרדי ואסיאני-אפריקאי
סך-הכל בעולם	13,192,000	3,403,000	26	100.0
ישראל	4,882,000	2,295,000	47	67.4
סך-הכל תפוצות	8,310,000	1,108,000	13	32.6
אסיה	51,000	37,000	73	1.1
ברה"מ לשעבר	30,000	18,000	60	0.5
אחר ^ב	21,000	19,000	90	0.6
אפריקה	90,000	13,000	14	0.4
צפון ^ג	8,000	8,000	100	0.2
דרום ^ד	82,000	5,000	4	0.2
אירופה	1,583,000	449,000	28	13.2
האיחוד האירופאי	1,027,000	411,000	40	12.1
מערב, אחר	20,000	4,000	20	0.1
ברה"מ לשעבר ^ה	438,000	5,000	1	0.1
ארצות אחרות במזרח ובבלקן ^ו	98,000	29,000	30	0.9
אמריקה	6,484,000	604,000	9	17.7
צפון ^ז	6,062,000	546,000	9	16.0
מרכז	53,000	21,000	40	0.6
דרום	369,000	37,000	10	1.1
אוקיאניה ^ח	102,000	5,000	5	0.2

א. האומדן הגבוה ביותר בהתבסס על קני מידה שונים.

ב. חלקים אסיאתיים של טורקיה כלולים באירופה.

ג. כולל אתיופיה.

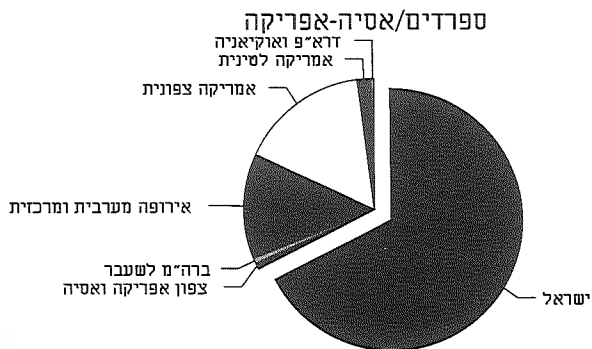
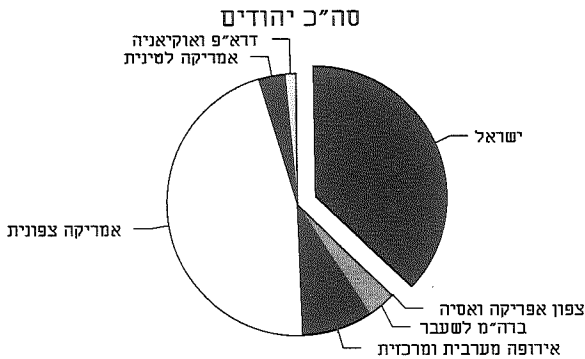
ד. דרום אפריקה, זימבבואה וארצות אחרות דרומית למדבר סהרה.

ה. כולל החלקים האסיאתיים של הפרציה הרוסית.

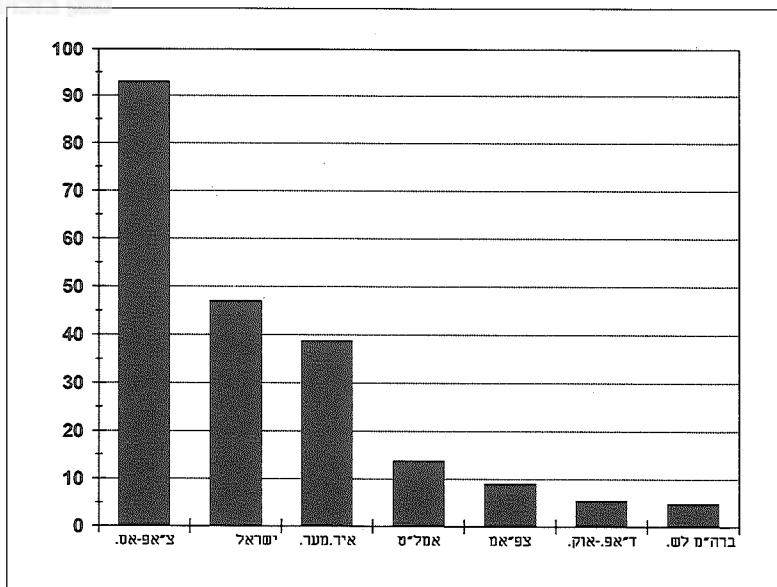
ו. כולל טורקיה.

ז. ארה"ב וקנדה.

ח. אוסטרליה נירזילנד.

ציור 1. התפלגות סה"כ האוכלוסייה היהודית והאוכלוסייה היהודית ממוצא ספרדי/אסיאתי-אפריקאי, לפי אזורים עיקריים, 2000

ציור 2. אחוז ממוצא ספרדי-אסיאתי-אפריקאי מתוך סה"כ האוכלוסייה היהודית, לפי אזורים עיקריים, 2000